

ILIJA FILIPOVIĆ

Koordinator Zapovjedništva HVO Mostar

sa promatračima EZ i UNPROFOR-a

I Z V J E Š Ć E

O AKTIVNOSTIMA PROMATRAČA EZ-a I UNPROFOR-a
TIJEKOM RATA U MOSTARU DO NJIHOVOG NAPUŠTANJA
OPĆINE MOSTAR

Mostar, svibnja 1992.

I

Osobno smatram potrebnim, da trajno ostane zabilježen i boravak mirovnih misija EZ i nenaoružanih promatrača Ujedinjenih naroda - UNPROFOR-a u ovom nezapamćenom agresorskom i nametnutom nam imperijalističkom ratu srbo-crnogorske armije na Mostar, i naše prostore i nečužno pučanstvo, treba da ostane i ovo izvješće.

O tijeku svih ratnih događanja postoje i dnevna izvješća Centra veze HVO Mostar, koja segmentarno spominju i učinkovitost promatrača EZ i UNPROFOR-a i koja se uglavnom odnose na djelovanje neprijatelja i druge činjenice.

Sa svih značajnijih susreta promatrača i predstavnika Općinskog stožera HVO Mostar pravodobno su sudionicima tih sastanaka dostavljeni zapisnici, tako da ovo izvješće i ne dodiruje sadržaje takvih susreta, osim u slučaju kada zbog uvjeta u kojim su razgovori vodjeni ili kratkoće vremena nisu činjeni zapisnici, pa je to obuhvaćeno ovim izvješćem.

Ovo izvješće dotiče samo najbitnije dnevne događaje tijekom napada na Mostar, a u vezi s boravkom i ulogom promatrača UNPROFOR-a, naših zahtjeva prema njima i uglavnom njihove nemoći da utiču na bilo što bitnije u ovom ratu iz prostog razloga što ih neprijatelj nije uvažavao i što se kroz njihovu aktivnost osjećao strah od agresora za vlastite živote. Zato su češće odlagali svoje dnevne planove i naše zahtjeve čekajući prekid napada neprijatelja, a da istodobno na prekid vatre nisu mogli utjecati. Slobodan sam ocijeniti minornim usluge UNPROFOR-a, jer bitnu stvar koju smo očekivali od njih nisu mogli učiniti, a to je da spriječe zločinačko razaranje grada. U ostalom, tek njihovim napuštanjem grada, Mostar je ubrzo oslobođen.

Uz to, svakodnevno smo gosp. Jozo Kraljević i ja satima objavlivali promatračima EZ i UNPROFOR-a tko je neprijatelj, zašto smo napadnuti, što su agresorski ciljevi, da Srbi teže hegemoniji,

da Srbija vođi imperijalistički rat i slično.

Dalo se zaključiti da su promatrači i EZ-a i UNPROFOR-a došli u Mostar bez ikakvog povjesnog predznanja o našim prostorima, odnosima, kulturnim, etničkim i drugim specifičnostima, kao i o tome kako je nastala i zbog čega se morala raspasti bivša Jugoslavija. Odnosno, ta njihova znanja o nama su ili skromna ili neistinita. Možda se time može tumačiti njihova neodlučnost, nedorečenost, česta sumnjičavost, neodredjenost i uopće nemoć da učine ono što smo od njih očekivali.

Tijekom boravka EZ i UNPROFOR-a svoje usmene naloge i stavove za razgovor sa UNPROFOR-om uglavnom su davali: g. P. Zelenika, g. J. Topić, general S. Praljak, g. R. Bošnjak, g. D. Slezak i g. Primorac. Uvijek je o svim bitnim pitanjima na sastanku sa UNPROFOR-om netko od njih prisustvovao.

Određjenim porukama preko UNPROFOR-a uvijek je pravodobno informiran prisutni član Općinskog stožera ili Centra veze koji bi to prenosio Zapovjedništvu.

Svesrdno angažiranje i osiguranje svih potrebnih veza sa svim relevantnim osobama u gradu, pa i onda kada su bile uništene telefonske komunikacije, pružali su: g. Čuljak, g. Mabić, g. Lovrić, g. Vendo i drugi i uopće sustav veze i sam Centar veze funkcionirali su veoma dobro i bez njih se ovaj dio posla što je sadržan u Izvješću, ne bi mogao uspješno obaviti, niti bi smo našu kooperativnost prema Medjunarodnim organizacijama mogli iskazati na traženoj razini.

Posebno je UNPROFOR upozoravan da neprijatelj tijekom cijeloga rata sustavno krši pravila Medjunarodnog ratnog prava i Ženevske konvencije jer je, medju ostalim, ometao ili nije dopuštao evakuiranje civila i ranjenika iz ugroženih područja grada i zbog zločinačkog razaranja grada civilnih ciljeva.

No, da bi to spriječili iskazali su totalnu neučinkovitost i kako je agresor više isticao svoju bestijalnost UNPROFOR je prema njem učvršćivao svoje strahopoštavanje i bila je razumljiva njihova sreća kada su dobili naredbu za definitivno povlačenje prema zapadu.

Slijedi kronološki pregled događanja za svaki dan, od dolaska UNPROFOR-a do dana njihovog napuštanja naših prostora.

II

21.04.1992.

- Šef promatračke misije EZ XAVIER de CHAMBORD (Fr) prenosi obavijest da za četiri do pet dana u Mostar dolaze promatrači UN.
- Dogovor da se istog dana u vremenu od 11 sati i 30 min. do 15 sati u pratnji EZ učine interventni radovi na dalekovodu u TS Čule. Postignut dogovor i sa jugoarmijom o nesmetanom radu. Očekivali smi, konačno, da električnu energiju dobiju neke općine Zapadne Hercegovine. No iza 12 sati u Čulama su četnici ubili promatrača EZ (belgijanac) i ta aktivnost je trajnije odložena, kao i mnoge druge, a ubrzo iza toga promatrači EZ napustili su Mostar.
- Istog dana prenio sam Općinskom stožeru - Centru veze HVO izrečenu prijetnju gen. Perišića da će "svim sredstvima udariti po gradu ako mu ne vratimo dete".

Naime, četnicu su sa lokacije Konak, uputili u grad srpskog snajperistu u pratnji dvanaestogodišnje djevojčice Slavice Petrović, čija je majka Gordana bila na službi kao građansko lice u kasarni Konak. Snajperist je uhićen, a zbog neprijateljkog topničkog djelovanja po gotovo cijelom gradu, dijete je zaštićeno u jednom podrumu u Titovoj ulici. Da prijetnja ludog generala nema osnova dao sam im, po odobrenju, broj telefona na koji mogu čuti dijete, ali to je bio samo jedan od niza izgovora za razaranje grada što je agresor činio tijekom cijeloga rata.

22.04.1992.

- Dijete sam, uz obrazloženje prljavosti neprijateljske borbe i zloupotrebe djece za ostvarenje ubilačkih ciljeva nedužnog civilnog pučanstva u Mostaru, predao promatračima EZ, osobno šefu promatračke misije u Mostaru, da ga predaju majci Gordani, jer nisam pristao da ja osobno ili netko iz Stožera to čini, da se primopredaja djevojčice izvrši na Starom mostu, zbog sigurnosti bilo koga od nas po vlastiti život.
- Ostvaren kontakt sa Međunarodnim crvenim križom u kome traže da posjete zarobljenike. Preneseno Stožeru i dalje postupano po uputama dok tu obvezu nije preuzela druga osoba.

23.04.1992.

- S promatračima EZ-e su nastavljene razgovori o potrebi izvlačenja oko 200 radnika Aluminijskog kombinata, jer se stanje razaranja južne zone grada pogoršavalo iz sata u sat.
- Utjecaj na EZ da se spriječi pljačka kombinata i da se spasi milijunska dolarska vrijednost gotovih proizvoda - ostao bezuspješan.
- Ukazivano na najalarmantniji način da eventualno razaranje Aluminijskog kombinata sobom nosi ekološku katastrofu grada i okolice. No, jugoarmija i pukovnik Ljubotina nisu uvažavali poruke što ih je donosio EZ, kada su bili u pitanju naši zahtjevi.
- Preko promatrača EZ-e najavljen dolazak promatrača UNPROFOR-a za područja: Mostar, Čapljina, Stolac i Trebinje, koji bi došli do 30.04.1992. god.

24.04.1992.

- Preko promatrača EZ-e obaviješten sam da osam promatrača UNPROFOR-a sa šefom za sektor Mostar, dolazi oko 13 sati putom iz pravca Nevesinja prema Mostaru (preko mosta Hasana Brkića do Doma penzionera) o čemu sam obavijestio Stožer, a vezisti su spomenutu trasu dolaska UNPROFOR-a prenijeli našim postrojbama. Kasnije je odložen njihov dolazak o čemu su sve relevantne osobe obaviještene.
- Istodobno od promatrača EZ-e zatraženo da utiču na prestanak neprijateljske vatre sa pozicija Hum, Fortica, Konak i Šehovina, te oštro protestirano zbog njihovog nedovoljnog utjecaja na agresorsku stranu, što su gospoda prihvatila.

- Zatraženo posredovanje da se na relej "Velež" dostavi nafta za agregat, jer nije bilo drugog napajanja - što je obećano.
- Prihvaćena pratnja EZ-e autobusima sa našim građanima prema zapadu, što su promatrači činili više puta.

25.04.1992.

- Promatračka misija EZ-a najavila dolazak promatračke grupe UNPROFOR-a iz pravca sjevera oko 10 sati i predložili susret UNPROFOR-a sa zapovjedništvom HVO-a i gradonačelnikom isti dan u 16 sati.
Iz razloga cjelodnevnog topničkog napada po gradu, odložen je ovaj susret, o čemu su svi dobili pravodobnu informaciju, a drugi termin nije perfektuiran.

26.04.1992.

- Kao i prethodnog dana promatrači EZ-e su pravodobno imali naša izvješća o agresorskom otvaranju vatre sa svih njihovih položaja: Sjevernog logora, Fortice, Huma i Orlovca, a posebno iz Sjevernog logora i sa Fortice po civilnim ciljevima u naseljima Cim i Ilići, kao i po južnoj zoni grada.
Pošto je dan prije agresor prekršio kratkotrajan prekid vatre, uz suglasnost iz Stožera preko EZ je utvrđen obostran i istodoban prekid vatre u 18 sati. Kao po pravilu sva ugovorena primirja i prekidi vatre su kršeni od strane agresora, a uz pokušaj EZ-a i moj osobno da se sa jugoarmijom stupi u kontakt tijekom njihovih artiljerijskih napada - kontakt telefon je u pravilu bio blokiran ili se nije nitko javljao. Tako su postupali sve dok topnički nisu razorili mnog gospodarske i kulturne objekte, kao i zgradu Pošte, do kada su telefonski ugovarani prekidi vatre.
- EZ uložio protest da se stave pod kontrolu postrojbe HVO (kako kažu individualci) koji pucaju oko objekata sjedišta UNPROFOR-a što ih ugrožava.

Preneseno im je da je grad pun srpskih snajperista koji ugrožavaju civilno pučanstvo kao i promatrače EZ i da naši ljudi moraju čistiti grad od ubačenih četnika, za šta imamo informaciju da su se ubacili i u objekat Hotela penzionera. Zamoljena je gospoda iz EZ-a da to ima u vidu, kao i to da je naša obveza čuvati sve objekte u gradu, posebice Carinski most koji je u blizini sjedišta EZ-a te da to moraju uvažiti.

- Preko EZ jugoarmija saopćava da ima ranjenih i stoga prijeti napadom na Bijelo polje, te traži da se uklone neke zapreke. Prenio sam da je to izmišljotina, da nema nikakvih zapreka već da su to njihove namjere za razaranje tog naselja i upitao promatrače EZ-a: "Zašto se puca iz pravca Vrapčića po Bijelom polju i po objektu samostana časnih sestara? Zar je to vojni cilj?" Promatrači EZ na to nisu odgovorili, ali su to kao naš upit prenijeli jugoarmiji na što nismo dobili odgovor.
- UNPROFOR-ov zvanični prevodilac, g. Lero, najavio za 27.04.1992. susret zapovjedništva HVO i gradonačelnika sa UNPROFOR-om. Utvrđeni su, dogovorno sa sudionicima susreta, termin i mjesto sastanka.

27.04.1992.

- Prvi sastanak sa promatračima UNPROFOR-a održan je u zgradi Rektorata na kome su u ime HVO bili nazočni: g. Topić, g. Slezak, i g. Zelenika, gradonačelnik g. Gagro, g. Ismet Hadžiosmanović, g. Filipović i uz suglasnost Stožera naš prevodilac g. Kraljević (pošto je UNPROFOR-ov prevodilac bio srpske nacionalnosti). O ovom susretu sa UNPROFOR-om Općinski stožer je dobio pravodobno zapisnik, što je činjeno i sa kasnijih sastanaka.

- I ovaj dan, poslije sastanka UNPROFOR-a sa jugo-armijom, neprijatelj je otvarao vatru po cijelom gradu pravdajući se pred promatračima UNPROFOR-a da se grupiraju hrvatske snage u Ilićima kako bi napale Orlovac.
- Prvog dana boravka UNPROFOR-a u gradu , po njihovom povratku sa sastanka na aerodromu, tražio sam da posreduju u prekidu vatre, ali su to prebacili na promatrače EZ, što je i učinjeno.

28.04.1992.

- UNPROFOR posredovao u transportu bolesnika iz Blagaja za Mostar.
- G. Lundgren, komandant UNPROFOR-a za sektor Mostar prenijeo obavijest da je sa gen. Perišićem ugovorio prekid vatre u 10 sati i 30 min. i tražio mišljenje zapovjedništva HVO, što je odgovoreno potvrđno. Unatoč tome, po gradu djelovano topnički, iz pravca Bjelušina snajperski i došlo do pokreta neprijateljskih tenkova u južnom logoru - o čemu je odmah obaviješten UNPROFOR.
- Zatraženo od UNPROFOR-a da posreduje na hitnim radovima oko popravke vodovoda i struje i da se u neka naselja dostavi hrana gladnom stanovništvu.

29.04.1992.

- Naše postrojbe obaviještene o dolasku promatrača EZ iz pravca sjevera i o odlasku druge grupe promatrača EZ prema Sarajevu, po utvrđenoj trasi.
- Održan sastanak zapovjedništva HVO i UNPROFOR-a u 10 sati o čemu je Općinskom stožeru dostavljen zapisnik odmah poslije sastanka.
- EZ promatrači omogućili pratnju za 25 radnika "Sokola" sa osobnim vozilima koji su se iz tvornice izvan grada.

- O stravičnom četničkom napadu po Bijelom polju pravodobno prenesena informacija promatračima EZ i UN da utiču na neprijatelja. Prenesena i naša saznanja da se iz pravca Sjevernog logora prema Fortici kreće pet neprijateljskih kamiona sa topništvom.
- Uspješno sa promatračima UNPROFOR-a dogovoreno i obavljeno evakuiranje djece i časnih sestara iz Bijelog polja sa dvojicom nepokretnih i bolesnih svećenika.

30.04.1992.

- Na zahtijev UNPROFOR-a održan sastanak sa zapovjedništvom HVO, o čemu je sačinjen i dostavljen zapisnik Stožeru.
- Neprijatelj imao velike gubitke u južnoj zoni grada i preko UNPROFOR-a tražio prekid vatre kako bi pokušio poginule i ranjene četnike. Zapovjedništvo HVO-a je to prihvatilo, sa zadovoljstvom.
- Ukopava se neprijatelj na Fortici, preneseno UNPROFOR-u kao i četnička vatra sa Huma i Bjelušina. Pogodjen niz vitalnih objekata u gradu, o čemu su obaviješteni promatrači.
- EZ i UN se žale na nesigurnost u Hotelu penzionera, ponudjena im alternativa što nisu prihvatili, ali im je rečeno da mi moramo štiti grad na svim njegovim dijelovima, pa i u blizini Hotela penzionera.

01.05.1992.

- Peko UNPROFOR-a najavljen dolazak u Mostar gen. S. Nambijara - komandanta UNPROFOR-a, g. G. Santosa - šefa promatrača EZ, g. Miljenka Brkića i drugih visokih dužnosnika. Gen. S. Nambijar nije stigao, a neprijatelj preko EZ prenosi prijetnje gradu i mitraljeski i topnički tuče po Balinovcu i cijelom gradu.

Na jugozapadu neprijatelj bacio "krmaču", a s Fortice granatiran put prema Žovnici - što su sve istodobno znali i promatrači.

- Oko 18 sati na traženje neprijatelja utanačen jednovremeni prekid vatre.

02.05.1992.

- Ispratio sam tri promatrača EZ i naš stručni tim za popravku TS "Čule".
- EZ i UN u 12 sati i 30 min prenose da je gen. Perišić spreman na razgovor sa zapovjedništvom HVO i gen. Praljkom i traže direktni kontakt sa našim generalom - o čemu je obaviješten Stožer.
- Oko 13 sati neprijatelj smrtno pogodio promatrača EZ u "Čulama" u vrijeme kada je promatrački tim EZ pratio naše električare do oštećenog stuba u Čulama.
- EZ obustavio sve svoje aktivnosti toga dana, a neprijatelj nastavlja sa razaranjem grada, o čemu je obavještavan UNPROFOR, ali toga dana nije reagirao na naše zahtjeve prema agresoru.

03.05.1992.

- Prenio sam UNPROFOR-u uvjete gen. Praljka za razgovor sa gen. Perišićem.
 1. Nema tripartitnog sastanka, nego načelo odvojenih soba za razgovor (čime ne dopuštamo legitimitet neprijatelju).
 2. Da se demilitariziraju: Hum, Orlovac, Fortica i Brkanovo brdo i to za 24 sata.
 3. Da se oslobode prometnice: prema Lištici, Čitluku i Ljubuškom.

4. Da se u južnoj zoni grada omogući normalan rad poduzeća.

5. Da je nositelj razgovora Općinski stožer HVO Mostar.

- Žestoka vatra neprijatelja, gotovo cijeli dan iz pravca aerodroma prema Kruševu i Krivodolu, te prema Slipčićima i Tepčićima. Sa Huma, Bjelušina i Brankovca artiljerijski tučeni Luka, Donja mahala, Cim i Ilići.
- G. Santos komandant promatrača EZ za BiH saopćio da je dobio izričitu naredbu o povlačenju EZ misije iz BiH, te da će doći kad se stiša situacija - što je preneseno Stožeru.

04.05.1992.

- Na traženje UNPROFOR-a u 11 sati održan sastanak sa zapovjedništvom HVO o čemu je sačinjen zapisnik. Najavljen dolazak 06.05.1992. u Mostar g. M. Guldinga, g. S. Nambiaru, gen. Mekenzija i g. Solberia. Detalji posjete bit će kasnije saopćeni. Preneseni način, trasa i vrijeme dolaska.
- G. Lundgren, na naše insistiranje, prihvatio da sa svojim timom obidje Aluminijski kombinat, ali UNPROFOR-u to nije dozvolila jugoarmija, dok ne dobije suglasnost iz Beograda.

05.05.1992.

- Za obilazak Aluminijskog kombinata UNPROFOR-u dat spisak osoba iz kombinata koje je odredilo rukovodstvo kombinata (Petković Marko i Jambrešić Marijan). Jugoarmija izbjegava ulazak u Aluminijski kombinat pod isprikom da mora dobiti dozvolu iz Beograda.
- UNPROFOR saopćava da se odlaže dolazak visoke delegacije UN i da će umjesto u Mostar otići u posjetu Osijeku i Sisku.

- Cjelodnevno traje, od jutra, topnička paljba neprijatelja po neselektivnim ciljevima po gradu, sjevernom i južnom dijelu bojišta.
- EZ i UN imali ulazak i izlazak iz grada iz pravca zapada.

06.05.1992.

- U 9 sati NNPROFOR javlja da je Perišić zaprijetio napadom na grad u 10 sati. Razlog: "Uznemirava se JNA", i vrše se pripreme HVO da će napasti njihove ciljeve.
- UN hitno traži naše posredovanje preko centra veze da se zaustavi konvoj UN i EZ u Grabovici dok ne prestane prijetnja jugoarmije. (Učinjeno našom vezom da gospoda Joko i Pero zaustave promatrače do daljne naredbe).
- UNPROFOR užurbano radi na prekidu vatre poglavito zbog svojih ljudi na putu.
- Jugoarmija prijeti zrakoplovima, a istodobno grupira pješake i vrši pokret tenkova u južnoj zoni grada. UN, na naše traženje, zahtijeva od jugoarmije obustavu svih pokreta i prekid vatre. Dvije trećine grada nema vode. Stravičan napad na grad sa svih neprijateljskih položaja. Obostrano utanačen prekid vatre u 16 sati. Prenio sam UNPROFOR-u poruku gen. Praljka da neprijatelj ne poštuje prekid vatre i da zbog ugrožavanja položaja naših postrojbi moramo uzvratiti vatrom. G. Lundgren prenio poruku zahvale gen. Praljka na suradnji.
- Iza 17 sati UN prihvatio da izvuče 50 ljudi iz RK "Razvitak".
- Oko 18 sati ranjen promatrač UN-a u Hotelu penzionera. Dojavljeno zapovjedniku Zeleniki. Gen. Praljak traži da se UNPROFOR-u ponudi sve što treba pa i transport ranjenog promatrača u Split. G. Lundgrenu odmah preneseno - na čemu se zahvalio.

- Oko 19 sati i 45 min. - dok UN prati ljude iz RK
"Razvitak pucano s Malog kuka na osobe UN.
- U 22 sata obavijestio sam UNPROFOR taksativno o svim razarinjama koje je Mostar doživio od svog postanka. Ovo je za grad do tada bio najteži ratni dan.

07.05.1992.

- UNPROFOR s negodovanjem prihvata naše zahtjeve da se ide na lijevu obalu i uopće da se kreće po gradu.
- Četnički snajperisti stalno pucaju po civilima prema Titovom mostu. Rano, na mostu pogodjena jedna žena, kojoj se ne može prići.
- G. Zelenika traži da se UNPROFOR obavijesti o gomilanju novog naoružanja na Fortici i drugim neprijateljskim pokretima.
- UNPROFOR javlja da sa jugoarmijom ne može uspostaviti vezu jer su blokirali liniju, a kasnije: "Da se radi o smjeni ljudstva."
- Od UNPROFOR-a tražim da prati naše ekipe za popravke električnih vodova, izvlačenje civila i dovod vode u grad. Oni inzistiraju da se pod prioriteto dovede struja u njihov hotel. Protestirao sam zbog neselektivnosti prioriteta.
- Javljeno don. Luki Pavloviću o dolasku hrane i lijekova za "Caritas".
- UN traži oslobađanje g. Andrića. Prenio sam im protest g. J. Topića. I dalje su na tome više puta inzistirali pod pritiskom neprijatelja. Uvijek im je prenesen naš protest na koji nisu vraćali odgovor.

- Na pitanje g. Lundgren^u: "Da li je osobno optužio tzv. JA za ranjavanje svog čovjeka", odgovorio je: "Optužio sam ih što bacaju granate blizu Doma penzionera".

- Oko 19 sati nastaje totalna komunikacijska blokada, jer u gradu ne radi nijedan telefon.
U 19 sati i 48 min. sa prevodiocem g. Kraljevićem došao sam do Doma penzionera pod kišom granata, radi pokušaja dogovora o prekidu vatre.
UNPROFOR odbija da pod vatrom izvlači ranjene osobe.
Postavljaju uvjet: bar tri sata obostran prekid vatre.
UN nema kontakta sa tzv. JA i na prekid vatre ne može utjecati.

08.05.1992.

- UNPROFOR održava sastanak sa gen. Praljkom, g. Zelenikom i g. Topićem. (sačinjen zapisnik)
Poslije ovog sastanka UNPROFOR otišao na sastanak sa tzv. jugoarmijom.

- UNPROFOR javlja da je utanačen prekid vatre u 13 sati i da će trajati minimum 3 sata, a da se u tom periodu uradi niz ranije dogovorenih aktivnosti. (Popravci, pratnje, razmjene i sl.).
(Od 13 sati do 13 sati i 38 minuta neprijatelj je točno šest puta prekršio dogovor o prekidu vatre - što je i za UNPROFOR bilo očigledno, jer su tukli topnički i VBR-om po Cimu, Ilićima i cijelom gradu. Tako se neprijatelj ponašao uvijek kad bi bio dogovoren prekid vatre).

- UNPROFOR se interesira gdje je pogubljen sin Sejde Bajramovića i traže izručenje tijela. Ostali smo u obvezi pružiti odgovor, tako bi smo što saznali.
Na pitanje odakle im ta informacija, odgovorili su da to od njih traži puk. Ljubotina.

09.05.1992.

- UNPROFOR-u prenesena poruka gen. Praljka da u Dom penzionera neće ulaziti naoružane osobe.
- UN uzvratio potvrdno da su ugovorili sa četnicima da neće otvarati vatru u vremenu od 8 do 16 sati istog dana. UN popratio 40 žena, djece i staraca sa lijeve na desnu obalu.
- Pokušaj da naši ljudi odu u Opine radi popravke TS -
- UNPROFOR nije uspio ugovoriti s neprijateljem. Prenesena poruka UN-u gosp. Zelenike da imamo snimljeno djelovanje neprijatelja u vrijeme polaska g. Lundgrena na Aerodrom.
- UN do 12 sati imao nekoliko pojedinačnih ispraćaja iz grada, a onda je neprijatelj prekršio primirje i sve druge planirane aktivnosti su odložene.
- Neprijatelj preko UN traži prekid vatre da može kupiti svoje ranjene i mrtve četnike. Zapovjedništvo prihvata.
- Istog dana, kao i nekoliko ranijih dana, iznad Mostara i cijele Hercegovine pojavljivali su se zrakoplovi koji su najčešće dolazili iz pravca juga, ali i sa sjevera.

10.05.1992.

- Oko 2 sata i 30 min. neprijatelj topnički pogodio Hotel penzionera - sjedište UNPROFOR-a.
- Promatrači UN su tada tvrdo spavali pa sam im to osobno saopćio oko 8 sati i 30 min. što ih je iznenadilo.
- Za ovaj dan je ugovoren prekid vatre od 9 do 16 sati, ali neprijatelj djeluje po gradu već u jutarnjim satima.

Protestirali smo kod UNPROFOR-a zbog postavljanja haubice na Fortici, zbog napada iz pravca Rodoča, zbog pokreta neprijateljske pješadije sa Bjelušina i stalnog neprijateljskog djelovanja sa svih položaja po civilnim ciljevima Mostara.

- Na inzistiranje kod UNPROFOR-a da protestira i zahtijeva od neprijatelja prestanak razaranja grada prenijeli su nam odgovor puk. Ljubotine da ne mogu prestati dok ne dostignu "svoju liniju", ali nisu rekli o kojoj je liniji riječ. To sam prenio Zapovjedništvu HVO.
- Tek oko 17 sati i 30 min. dogovoren prekid vatre na traženje neprijatelja uz naš uvjet: bez pomjeranja jedinica i tehnike. Ni to agresor nije poštivao. Imali su pokret pješaka prema Donjoj mahali i kretanje kamiona prema Fortici uz stalnu vatru po gradu.

11.05.1992.

- Neprijatelj otpočeo svoje djelovanje nešto iza 9 sati bacajući zapaljive metke i suzavac sa područja Bjelušine i sa svih neprijateljskih položaja cijeli dan, do iza 24 sata tukao po gradu. Posebno je inteziviran topnički napad iza 20 sati po južnoj zoni, a s vozilima i tehnikom kretao se i prema Bijelom Polju. Sa Fortice i iz Sjevernog logora tukao je i VBR-om. UNPROFOR je pravodobno obavještavan o svim neprijateljskim djelovanjima, ali bez ikakvog uticaja na smanjenje četničkog napada.
- Istog dana u 15 sati i 55 min. UNPROFOR traži od Zapovjedništva HVO odobrenje kako bi neprijatelj na lokaciji Šarića harem pokupio svoje mrtve četnike. Razlgg traženja obustave vatre posebno nam je godio, pa je Zapovjedništvo to i prihvatilo.

12.05.1992.

- Planirane neke značajne aktivnosti, na koje su prvobitnog dana pristali i promatrači UNPROFOR-a.

- a) evakuirati cca. 800 djece i žena na zapad preko Goranaca;
- b) običi pozicije Luka, Donja mahala, Mazoljice i Brankovac zbog naših boraca i civila;
- c) započeti radove na popravci vodova za struju;
- d) sa Medjunarodnim Crvenim križom poslati dvojicu naših ljudi u Podveležje (Dobrč i Kružanj) da odnesu nužne lijekove i obavljaju druge poslove.

- Jutarnji četnički napadi na grad - odložili su tačku a) i smišljeno su tukli baš put prema Gorancima, a i Dom kulture na Rondou gdje smo sklonili žene i djecu.

- UNPROFOR nije mogao uticati na prekid vatre, a kad je neprijatelj na to pristao i UN pošao na realizaciju tačke b) četnici su granatirali UNPROFOR-ovo vozilo na Titovom mostu i ranili jednog promatrača UN. Promatrači UN su odmah odložili sve planirane aktivnosti za ovaj dan.

- U 14 sati i 10 min. major Turien sopsio mi je poruku puk. Ljubotina da bi bilo najbolje povući hrvatske snage sa lijeve obale kako bi se došlo do primirja, barem na toj obali.

Upitao sam: "Da li Vi to nama preko puk. Ljubotine sugerirate predaju Mostara na lijevoj obali? I što mislite da taj zahtjev rješava?"

G. Lundgren i Turien su slegli ramenima.

Upitao sam dalje želi li g. Lundgren osobno to saopćiti zapovjedništvu HVO jer osobno nemam ovlasti dati odgovor na takav zahtjev.

Odgovorio je potvrdno.

Zbog kalkulantskih i zlonamjernih glasina na račun Stožera HVO Mostar o ovom događaju, prenosim u ovom izvješću autentični tijek razgovora zapovjedništva HVO Mostar sa UNPROFOR-om o zahtijevu agresora za povlačenje hrvatskih postrojbi s lijeve obale Neretve.

- G. J. Topić: Tu poruku mi znamo odavno. Mi ne možemo pristati na takve uvjete, jer JNA nije predstavnik ni nekog naroda ni neke države. Naša poruka je: da se oni pridržavaju 15. 5. 1992. god. do kada ih je Srbija pozvala da dođu u svoju državu. Oni su ovdje agresor. Takav ultimatum je za nas neprihvatljiv i nezamisliv. Ne znam šta oni traže na lijevoj strani. Jesu li oni to Vama gospodine objasnili?
- G. Lundgren: Oni su više puta upozoravali da ih uznemiravate na njihovim pozicijama i da puno puta hrvatske i muslimanske snage narušavaju prekid vatre.
- G. J. Topić: Mi smo se čak povukli jednim dijelom i to sa željom da ne izazivamo krvoproliće. Danas su dva kilometra napredovali, a mi smo uzmicali jer nismo htjeli uzvraćati.
- Mostar je nedjeljiva cjelina i postoji granica do koje to možemo tolerirati. Pitajte narod, da li želi da se dijeli: Neretva nije Drina, i Mostar nije Berlin. Nećemo zid.
- G. J. Jaganjac: Ja bih Vam nešto želio reći: Ja sam ovdje jedini profesionalac - časnik, a gosp. Topić je poznati nogometaš, a gosp. Petar je poznati radnik. Ovdje se narod brani i cijena nam nije važna.
- G. Lundgren: Prenijeću sljedeće: zahtjev da se povučete je neprihvatljiv!
- G. J. Jaganjac: Neka se on (Ljubotina) povuče, jer to što on radi to rade teroristi.
- Ljubotina i njegova vojska nas ne obvezuje ni po kojem pitanju, a kamo li da mi dajemo ono što je naše.
- G. Lundgren: Prenijet ću također: da njegov zahtjev nije prihvatljiv, da JA nije predstavnik države i podsjetiti ga na 15. 5. 1992. god. - zahtjev Srbije da se vrate u Srbiju.
- G. J. Topić: Pitajte ga: U ime koga, u ime čega to traži. Tko mu je dao legitimitet. Pitao bih Vas i u vezi ranjenih i mrtvih.
- G. Lundgren: To sam radio ovih dana. Da se izvuku civili i ranjeni, i srpske porodice da se izvuku na desnu stranu. Imam i jedno posebno pitanje: imam jedno oštećeno

vozilo na istočnoj strani Titovog mosta. Ako imate neke jedinice u blizini da se to izvuče, a pitat ću i Ljubotinu.

G. J. Topić: Kako je povrijedjeni gospodin?

G. Lundgren: Dobro. Samo noga i šrapnel u ledja u pancirku.

G. J. Topić: Što možemo učiniti za auto i kada?

G. Lundgren: Između 16 i 18 sati. Ako imate šlep službu da se podigne prednji trap, da se dovede ispred Hotela penzionera?

Dobro, sada idemo prenijeti poruke Ljubotini.

(Razgovoru prisustvovali: g. J. Topić, g. J. Jaganjac, g. P. Zelenika; zabilježio Ilija Filipović, prevodilac Jozo Kraljević)

- Istog dana agresor preko SDS-a BiH jednostrano proglašio petodnevno primirje, počevši od 13. 5. '92.

13.05.1992.

- UNPROFOR je u Općinskom stožeru informirao g. Jaganjca i g. Zeleniku o planovima svog rada dok traje "primirje".

G. Jaganjac je prenio g. Lundgrenu da je to prividno stanje neprijateljskog ulaženja na istočnu stranu. Istodobno je zatraženo od agresora da nema nikakvog pomjeranja, ako žele primirje. G. Lundgren obećao prenijeti Ljubotini.

- Izvukli smo UN vozilo sa Titovog mosta.

- Tijekom dana, kola Medjunarodnog crvenog križa agresor nije propustio u Rodoč.

- Oko Titovog mosta česta pucnjava, povremena topnička paljba na južnu zonu grada, a Luka i Donja mahala u gustom dimu.

14.05.1992.

- UNPROFOR u 8 sati najavio dislokaciju prema zapadu, u narednih 12 sati, prema nalogu iz Njujorka.

G. Lundgren: "Izmičemo se, jer neprijatelj ne štedi ni naše ljude, a i dalje ćemo nastojati obavljati svoju posredničku i humanitarnu ulogu u gradu.

Zatim, nema govora o bilo kakvim akcijama u gradu što smo ih planirali, jer Ljubotina nije dao pristanak za naš siguran prelaz na lijevu obalu.

O tome odmah obaviješten Petar Zelenika.

U Općinskom stožeru osobno je g. Lundgren to saopćio g. R. Bošnjaku, rekavši da idu prvo u Medjugorje, a onda će tražiti druge mogućnosti.

G. R. Bošnjak se u ime stožera HVO zahvalio na trudu i želji da pomognu i izrazio nadu da će i dalje kontaktirati sa Mostarom. Za njihov smještaj na zapadu zadužio g. Filipovića i g. Kraljevića.

- U 13 sati i 30 min. UNPROFOR preko Goranaca napustio Mostar.

15.05.1992.

Široki Brijeg

- UNPROFOR primio gosp. Primorca iz Općinskog stožera HVO Široki Brijeg. On ih je upoznao, vrlo opširno, o stanju u općini, o odnosima među pučanstvom, o namjerama neprijatelja, o plaćenicima u njihovim redovima, šarolikosti njihovih vojski i konfuziji u agresorskim redovima.

Stavio im na raspolaganje sve što im treba u općini. (Naime, upozorio sam g. Primorca da oni razmišljaju i o Grudama kao svom smještaju. Zato smo im predlagali lokaciju Šaškur, da bi se odlučili za Široki Brijeg, kako je i bilo.)

Za sve usluge Općine Široki Brijeg za njihov smještaj odredjen je g. Kožul i g. V. Lasić.

16.05.1992.

- UNPROFOR traži kontakt sa g. Čavarom i želi upoznati komandanta zone Grude.
O tome je obaviješten Stožer u Širokom Brijegu.

17.05.1992.

- G. Lundgren protestira: Dom penzionera je pun hrvatskih vojnika i to smeta radu Medjunarodnog crvenog križa, jer to odudara od njihovih pravila rada.

Objasnio sam: Hotel penzionera je na samoj obali Nere-tve i u blizini Carinskog mosta, a nama su važniji naši položaji i obrana grada.

Medjunarodni crveni križ možemo preseliti na Bijeli brijeg ili drugdje. Ocjenjujemo da je primarnije da branimo grad.

Takodjer sam prenio g. Lundgrenu: na Luku, Donju mahaluu i Slipčiče neprijatelj je bacio bojne otrove, a bomba-rdirani su:

općine:

1) Mostar

- Bijelo Polje: topnički i pješadijski napad, i ba-čene su kasetne bombe;

2) Široki Brijeg

- Kočerín (četiri puta)
- Mamići
- Mokro

3) Posušje

- Vranić
- Broćanac

4) Ljubuški

- Grljevići
- Lipno

5) Metković

UNPROFOR nije mogao uspostaviti vezu sa jugoarmijom, pa je svoj protest Ljubotini prenio na misiju UN-u Stolac da oni prenesu jugoarmiji.

Da UN ode u Mostar, Lundgren je odbio.

18.05.1992.

- Predao sam UNPROFOR-u uz pomoć Općinskog stožera Široki Brijeg dostavljene uzorke gas-maske i bojnih otrova bačenih na Bijelo Polje, što zbog brzog odlaska nisu analizirali.

19.05.1992.

- G. Lundgren saopćio da je dobio naredbu sa najvišeg mjesta da već narednog dana njegov sektor i drugi promatrači UN-a (Stolac, Trebinje, Medjugorje) napuštaju BiH.
- O tome su odmah obaviješteni Općinski stožeri Mostara i Širokog Brijega.

20.05.1992.

- Promatrači UNPROFOR-a - sektor Mostar otputovali u Split, pa u Zagreb.

IZVJEŠĆE SAČINIO:

Koordinator Zapovjedništva HVO
Mostar sa promatračima EZ i
UNPROFOR-a

Ilija Filipović dipl. iur.

Slijede prilozi uz Izvješće (10)

III

- PRILOZI UZ IZVJEŠĆE: (10)

1. Zapisnik sastanka sa promatračima EZ održan 24.04.1992. g. u Hotelu penzionera s početkom u 17 sati.
2. Zapisnik sastanka sa promatračima UNPROFOR-a, održan 27.04.1992. g. u Rektoratu s početkom u 10 sati.
3. Zapisnik sastanka sa promatračima UNPROFOR-a, održan 28.04.1992. g. u Rektoratu, s početkom u 10 sati.
4. Zapisnik sastanka sa komandantom UNPROFOR-a, za sektor Mostar, održan 29.04.1992. g. u Rektoratu s početkom u 10 sati.
5. Zapisnik sastanka sa promatračima UNPROFOR-a, održan 30.04.1992. g. u Rektoratu s početkom u 10 sati.
6. Zapisnik sastanka sa promatračima UNPROFOR-a, održan 04.05.1992. g. u Rektoratu s početkom u 10 sati.
7. Autorizirani tekst saopćenja g. Ismeta Hadžiosmanovića u povodu potpisane Odluke o stavljanju svih naoružanih formacija u Mostaru pod komandu i zapovjedništvo Općinskog stožera HVO Mostar.
8. Spisak telefaksa Medjunarodnih organizacija i uvaženih osoba u svijetu na čije adrese su poslali brojni apeli o agresorskom napadu na Mostar (tekstovi apela u arhivi g. Franje Šimunovića, tajnika općine Mostar).

9. Tekst prijedloga plana komandanta Lundgrena o eventualnom dolasku M. Guldinga i S. Nambiara sa suradnicima u Mostar.

10. Tekst objavljenog razgovora sa koordinatorom Zapovjedništva HVO sa UNPROFOR-om ("Slobodna Dalmacija", od 08.06.1992. g.).